

Черноіванова Г.С.,
кандидат економічних наук, доцент,
докторант, доцент кафедри менеджменту та бізнесу,
*Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

ПОБУДОВА МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНОГО АНАЛІЗУ

Черноіванова Г.С. Побудова механізму організаційно-економічного забезпечення управління: системний підхід до понятійно-категорійного аналізу. У статті запропоновано системний підхід до понятійно-категорійного аналізу організаційно-економічного забезпечення з метою побудови відповідного механізму управління; визначено відмінності категорій «механізм організаційно-економічного забезпечення» та «система організаційно-економічного забезпечення»; встановлено взаємозв'язки між ними; упорядковано набір інструментів для організаційно-економічного забезпечення управління; подано авторське трактування категорії «організаційно-економічне забезпечення управління».

Ключові слова: механізм організаційно-економічного забезпечення; система організаційно-економічного забезпечення; системний підхід, категорійний інструментарій.

Черноіванова А.С. Построение механизма организационно-экономического обеспечения управления: системный подход к понятийно-категориальному анализу. В статье предложен системный подход к понятийно-категориальному анализу организационно-экономического обеспечения с целью построения соответствующего механизма управления; определены различия категорий «механизм организационно-экономического обеспечения» и «система организационно-экономического обеспечения» и установлены взаимосвязи между ними; упорядочен набор инструментов для организационно-экономического обеспечения управления; представлена авторская трактовка категории организационно-экономического обеспечения управления.

Ключевые слова: механизм организационно-экономического обеспечения; система организационно-экономического обеспечения; системный подход; категориальный инструментальный.

Chernoivanova A.S. The construction of the mechanism of organizational and economic management provision: a systematic approach to conceptual-category analysis. The article suggests a systematic approach to conceptual - categorical analysis of organizational and economic support for the purpose of constructing an appropriate management mechanism; differences in the categories "mechanism of organizational and economic security" and "system of organizational and economic support" are defined and interrelations between them are established; orderly set of tools for organizational and economic management; the author's interpretation of the category of organizational and economic management provision is presented.

Key words: mechanism of organizational and economic support; system of organizational and economic support; systems approach; category toolkit.

Постановка проблеми. Сучасні економічні процеси в Україні потребують постійного вдосконалення методів та інструментарію управління інноваціями та відповідного механізму організаційно-економічного забезпечення управління інноваціями.

Формування механізму організаційно-економічного забезпечення управління інноваційною діяльністю завжди пов'язано з функціонуванням системи організаційно-економічного забезпечення управління. Тому особливої уваги заслуговує застосування комплексного системного підходу до побудови механізму організаційно-економічного забезпечення управління з погляду понятійно-категоріального аналізу як цілісного об'єкта в сучасних умовах, який теж поки що відсутній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти трактування категорій «механізм організаційно-економічного забезпечення» та «система організаційно-економічного забезпечення», урахування їх

особливостей та відмінностей висвітлені в працях таких зарубіжних та українських учених, як І.В. Сіменко, Л.О. Волошук, В.В. Кірсанова, С.В. Філіппова, К.К. Ковтуненко, В.О. Трофимчук, Т.І. Лепейко. Так, наприклад, В.А. Шевченко в [1] здійснив узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності категорій «організаційно-економічний механізм» та «система організаційно-економічного забезпечення». Проте автор не визначає відмінностей змісту цих категорій. Л.О. Волошук, В.В. Кірсанова, С.В. Філіппова у роботі [2] досить ґрунтовно визначили сутність понять «організаційно-економічний механізм» та «система організаційно-економічного забезпечення». Окрім наведених нижче трактувань дефініцій автори підкреслюють, що ці категорії повинні мати свої особливості. В.О. Трофимчук також відокремлює категорію «організаційно-економічний механізм». Але автор, на жаль, залишає поза увагою категорію «система організаційно-еконо-

мічного забезпечення» [3]. Однак у всіх цих роботах єдиного погляду щодо змісту цих категорій досі немає.

Водночас недостатньо розробленими також залишаються теоретичні та практичні питання щодо визначення сутності «механізму організаційно-економічного забезпечення», не визначено єдиного підходу до категорійного інструментарію цих категорій, не виділено особливості їхнього змісту, що разом із невирішеністю окремих наукових та практичних питань у цій сфері зумовили вибір теми, мети й основних завдань дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження обрано упорядкування категорійного інструментарію побудови механізму організаційно-економічного забезпечення управління на засадах системного підходу. Для досягнення поставленої мети дослідження визначено такі наукові завдання:

1) обґрунтувати системний підхід до побудови механізму організаційно-економічного забезпечення управління;

2) узагальнити теоретичні положення щодо сутності понять «механізм організаційно-економічного забезпечення» та «система організаційно-економічного забезпечення»;

3) обґрунтувати системний підхід до вибору інструментарію організаційно-економічного забезпечення управління.

Виклад основного матеріалу. Оскільки в економічній літературі [1–10] відсутня чіткість у визначенні змісту механізму організаційно-економічного забезпечення управління, було обґрунтовано системний підхід до побудови механізму організаційно-економічного забезпечення управління та сформульовано такі концептуальні положення підходу, що пропонується:

По-перше, узагальнення проведеного аналізу порівняння ключових слів дефініцій «механізм організаційно-економічного забезпечення» наведено у табл. 1. У результаті узагальнення діючих підходів до визначення сутності категорії «механізм організаційно-економічного забезпечення» (табл. 1) було сформульовано висновки, що найчастіше дослідники використовують ключове слово «система» (48% з аналізованих авторів). Друге місце за частотою використання належить словосполученням «сукупність принципів, форм, методів, інструментів; важелів, функцій» (39% з аналізованих авторів).

По-друге, оскільки в економічній літературі [2; 5; 11; 12; 13; 14; 15–19] відсутня чіткість у формулюванні категорії «система організаційно-економічного забезпечення», то було узагальнено діючі підходи до трактування «системи». У табл. 2 розглянуто порівняння ключових слів у визначенні дефініції «система».

У результаті узагальнення підходів до визначення сутності поняття «система організаційно-економічного забезпечення» було сформульовано такі висновки: у більшості словників дефініція розглядається як комплекс, сукупність елементів, підсистем, об'єктів, частин («Сучасний словник іншомовних слів», «Економічна енциклопедія», «Філософський словник», «Радянський енциклопедичний словник», «Велика радянська енциклопедія», «Великий російський енциклопедичний словник», «Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера» та ін.). У зазначених вище та інших словниках використовується також ключові слова «єдність, єдине ціле, цілісність».

Більшість авторів розглядають цю категорію як «підсистему, сукупність частин, елементів, об'єктів» [2; 5; 6; 12; 13; 14; 15; 17]. Деякі з них підкреслюють, що це «сукупність взаємопов'язаних і взаємоді-

Таблиця 1

Порівняння ключових слів категорії «механізм організаційно-економічного забезпечення»*

№ п/п	Автори	Ключові слова	Підхід
1	1. Трофимчук В.О.; 2. Голев М.К.; 3. Електронний ресурс; 4. Шевченко В.А.; 5. Федоренко М.С., Федулова Л.І.; 6. Єрмошенко М.М., Ганушак-Єфіменко Л.М.; 7. Тридід О.М.; 8. Нижник В.М.; 9. Волощук Л.О., Кірсанова В.В., Філіппова С.В.	Сукупність важелів, системних відносин; форм, методів, інструментів; функцій; економічних чинників; організаційних та економічних методів	Функціональний, системний
2	1. Сухорукова А. 2.Турило А.А.	Заходи, засіб	
3	1. Філіппова С.В., Ковтуненко К.К.	Поєднання фізичних і віртуальних організаційних механізмів	Функціональний
4	1. Козаченко А.В.	Принципові підходи до організації управління	Ситуаційний
5	1. Гринько Т.В.	Комплекс організаційних форм	Функціональний
6	1. Брюховецька І.; 2. Сухорукова А.; 3. Йохна М.; 4. Ганушак-Єфіменко Л.М.; 5. Електронний ресурс; 6. Федоренко М.С., Федулова Л.І.; 7. Лисенко Ю.; 8. Шевченко В.А.; 9. Астапова Г.В.; 10. Волощук Л.О., Кірсанова В.В., Філіппова С.В.; 11. Чепурко В.В.	Система, система загального управління, підсистема менеджменту	Системний
7	1. Тридід А.; 2. Єрмошенко М.М., Ганушак-Єфіменко Л.М	Місія.....	Стратегічний
8	1. Шевченко В.А.	Процес, складник управління,	Процесний
9	1. Ленський Е.	Урахування правових норм	Ситуаційний
10	1. Турило А.А.	Конкретний методико-прикладний аспект, конкретний інструмент	Ситуаційний
11	1. Нижник В.М.	Здійснення певних дій	Процесний

* Складено автором на основі [1; 2; 3; 4; 5; 6–10]

ючих елементів» [12; 14; 15]. Інші [11; 12; 13; 14; 15] пов'язують «сукупність, комплекс елементів, об'єктів» з єдністю, з єдиним цілим, із цілісністю.

Новаківський І.І. [15] розглядає систему організаційно-економічного механізму з п'яти позицій, як: 1) сукупність динамічно взаємозв'язаних елементів; 2) систему оптимального розподілу функціональних обов'язків; 3) соціально-економічну архітектуру підприємства; 4) елементи, зв'язки (відносини), рівні та повноваження; 5) сукупність способів, характеристик і законів взаємозв'язків. Слід зазначити, що першу та четверту позицію можна об'єднати.

Л.О. Волощук, В.В. Кірсанова, С.В. Філіппова [2] розглядають цю категорію з погляду системного підходу як процес та як підсистему менеджменту.

К.О. Копишинська виділяє управління інноваційною системою та вважає, що це «сукупність принципів, методів і форм управлінського впливу на функціонування інноваційної діяльності та підвищення інноваційної привабливості підприємства» [16].

Автори в [6; 16] також трактують категорію «система» в інноваційному контексті. Автори вважають, що інноваційна система – це «організованість відносин

інноваційності елементів», яка перебуває у єдності та цілісності з її середовищем.

А.В. Череп, О.М. Панченко, Л.А. Птіцина розглядають систему організаційно-економічного забезпечення управління підприємством дуже ґрунтовно. Автори трактують цю дефініцію [18] як «сукупність правил формування та діяльності ланок управління і зв'язків між ними» та пов'язують цю категорію з виконанням загальних функцій управління: планування, організації, мотивації та контролю. Ми також пов'язуємо поняття «система організаційно-економічного забезпечення управління» з функціями в класичному сенсі, але ще включаємо до нього функцію регулювання.

С. Янг також пов'язує цю дефініцію з функціями управління та розглядає їх як «сприйняття входів підприємства» [15]. Г.Я. Гольдштейн вважає, що ця дефініція – «це форма розподілу праці» [15], та пов'язує її з виконанням загальних функцій управління. Пов'язують категорію «система управління підприємством» із розподілом праці також І.І. Новаківський та Д. Бодді.

Г.О. Дорошенко [12] визначає цю категорію з таких аспектів, як: 1) єдність системи; 2) принципи та механізми прийняття рішень; 3) сукупність систем управ-

Таблиця 2

Порівняння ключових слів у визначенні дефініції «система»

№ п/п	Ключові слова	Автор
1	Система	1. Волощук Л.О., Кірсанова В.В., Філіппова С.В. 2. Бажин І. 3. Дорошенко Г.О.
2	Підсистема (комплекс підсистем, сукупність, об'єднання, множина елементів, сукупність частин, сукупність об'єктів)	1. Волощук Л.О., Кірсанова В.В., Філіппова С.В. 2. Електронний ресурс. 3. Економічна енциклопедія. 4. Янг С. 5. Дорошенко Г.О. 6. Федулова В.Г. 7. Безус П. 8. Судомир С.М. 9. Копишинська К.О. 10. Сіменко І.В. 11. Сучасний словник іншомовних слів. 12. Радянський енциклопедичний словник. 13. Філософський словник. 14. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. 15. Словник Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. 16. Словник Merriam – Revised Unabridged Dictionary. 17. Новаківський І.І. 18. Великий російський енциклопедичний словник
3	Єдине ціле (цілісність), єдність	1. Сіменко І.В. 2. Сучасний словник іншомовних слів. 3. Словник іншомовних слів. 4. Велика радянська енциклопедія. 5. Радянський енциклопедичний словник. 6. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. 7. Словник Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. 8. Словник Ушакова Д. 9. Словник Merriam – Revised Unabridged Dictionary. 10. Новаківський І.І. 11. Алексєєв А.Н. 12. Мароші М. 13. Акофф Р. 14. Дорошенко Г.О.
4	Порядок	1. Сучасний словник іншомовних слів. 2. Велика радянська енциклопедія
5	Механізм	1. Волощук Л.О., Кірсанова В.В., Філіппова С.В. 2. Дорошенко Г.О.
6	Сукупність правил, способів, методів розподілу праці, сукупність підрозділів, побудова, сукупність доктрин, ідей чи поглядів.	1. Череп А., Панченко О.М., Птіцина Л.А. 2. Новаківський І.І. 3. Бодді Д. 4. Фатхутдінов Р.А. 5. Словник Ушакова Д. 6. Словник MerriamWebster's Collegiate Dictionary
7	Форма, спосіб організації, форма розподілу праці, сукупність підрозділів	1. Сучасний словник іншомовних слів 2. Мельничук О.С. 3. Гольдштейн Г.Я. 4. Фатхутдінов Р.А.
8	Склад (спеціалізація), взаємозв'язок	1. Владимірова І.Г.
9	Процес	1. Волощук Л.О., Кірсанова В.В., Філіппова С.В.
10	Обробка інформації, управління	1. Мароші М.
11	Певний клас математичних моделей	1. Мароші М.
12	Динамічна «фізіологія»	1. Акофф І.
13	Архітектура підприємства	1. Новаківський І.І. 2. Мароші М.
14	Система оптимального розподілу обов'язків	1. Новаківський І.І.

* Складено автором на основі [2; 5; 11; 12; 13; 14; 15–19]

ління та єдиної інформаційної системи. Автор також пов'язує цю категорію з системою мотивації та матеріальним стимулюванням.

Деякі автори (наприклад, І.В. Сіменко, С.М. Судомир, І.І. Новаківський) трактують це поняття з погляду цільової підсистеми.

В.А. Шевченко підкреслює, що система організаційно-економічного забезпечення складається з ресурсного, правового, нормативно-методичного, наукового, інформаційного та технічного забезпечення управління підприємством. У роботі [1] також підкреслюється, що система організаційно-економічного забезпечення формується з таких самих видів підсистем забезпечення. На наш погляд, ця система повинна складатися з економічного, організаційного, ресурсного, інформаційного та функціонального видів забезпечення.

На основі проведеного аналізу ключових слів дефініції «система організаційно-економічного забезпечення» (табл. 2) можна дійти таких висновків: найчастіше дослідники використовують словосполучення «підсистема, сукупність елементів, частин, об'єктів» (53% з аналізованих авторів). Друге місце за частотою використання належить ключовим словам – «єдине ціле (цілісність), єдність» (41% з аналізованих авторів). На третьому місці (18%) – словосполучення «сукупність правил, способів, методів». На четвертому місці – ключові слова «форма, спосіб» (12%). Порівняно з аналізом ключових слів категорії «механізм організаційно-економічного забезпечення управління» можна дійти таких висновків: перше місце за частотою використання цієї дефініції належить ключовим словам «система» (системний підхід) та «сукупність форм, методів, інструментів». Слід зауважити, що словосполучення «сукупність способів, методів, інструментів» для обох дефініцій використовується найчастіше (для поняття «система організаційно-економічного забезпечення управління» – на другому місці за частотою використання, для категорії «механізм організаційно-економічного забезпечення управління» – на першому місці).

По-третє, у результаті узагальнення результатів морфологічного аналізу дефініцій «механізм організаційно-економічного забезпечення» та «система організаційно-економічного забезпечення» можна дійти

висновків, що в економічній літературі відсутня чіткість у визначенні сутності цих категорій, не виявлено їхні особливості та відмінності між ними. Загалом усі трактування поняття «система організаційно-економічного забезпечення» близькі за змістом із категорією «механізм організаційно-економічного забезпечення». Тому під організаційно-економічним забезпеченням управління будемо розуміти сукупність організаційних та економічних методів, процесів та інструментів управління, яка розглядається у комплексі як система формування забезпечення та включає розроблення функціональних підсистем для своєчасної реакції на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища з метою підвищення ефективності управління підприємством відповідно до встановлених цілей.

Л.О. Волошук, В.В. Кірсанова, С.В. Філіппова, Г.О. Дорошенко в [2] трактують поняття «система організаційно-економічного забезпечення» як механізм. Л.О. Волошук, В.В. Кірсанова, С.В. Філіппова вважають, що механізм, система та забезпечення «мають синонімічний зміст» та є «забезпеченням системи менеджменту для прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень». Але автори підкреслюють, що ці категорії повинні відрізнятися одна від одної, мати різні сутності та зміст.

По-четверте, виявлено відмінності категорії «механізм організаційно-економічного забезпечення» від категорії «система організаційно-економічного забезпечення». По-перше, всередині забезпечення є механізм. По-друге, системний підхід ширший, ніж сам механізм. Категорія «система організаційно-економічного забезпечення» значно ширша, ніж категорія «механізм організаційно-економічного забезпечення».

Висновки. Запропонований системний підхід до понятійно-категорійного аналізу організаційно-економічного забезпечення управління дав змогу отримати такі наукові результати: визначити відмінності категорій «механізм організаційно-економічного забезпечення» та «система організаційно-економічного забезпечення» та встановити взаємозв'язки між ними; упорядкувати набір інструментів для організаційно-економічного забезпечення управління; подати авторське трактування категорії «організаційно-економічне забезпечення».

Список використаних джерел:

1. Сучасні технології управління розвитком України: механізми, реалії, перспективи: колект. моногр. / заг. ред. Т.В. Гринько. Дніпропетровськ: Біла К. О., 2016. 504 с.
2. Волошук Л.О., Кірсанова В. В., Філіппова С.В. Аналітичні інструменти управління інноваційним розвитком промислового підприємства: монографія / Л.О. Волошук, В. В. Кірсанова, С. В. Філіппова. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015. 180 с.
3. Трофимчук В.О. Організаційно-економічне забезпечення підвищення ефективності поведінки з відходами в Україні. Автореф. дис...к-та екон. наук: 08.00.06 / В.О. Трофимчук. Київ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2013. 20 с.
4. Голєв М.К. Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективного функціонування підприємств на фондовому ринку: Автореф. дис...к-та екон. наук: 08.06.01 / М.К. Голєв. Тернопіль. академія народного господарства. Тернопіль, 2003. 22 с.
5. Бібліотека українських авторефератів. URL: <http://librar.org.ua> (дата звернення: 20.12.2017)
6. Управління інноваційним розвитком підприємства: монографія / Федоренко В.Г., Федулова Л.І., Безус П.І., Федоренко С.В., Сотнікова О.В., Пінчук Ю.В., Пінчук Ю.Б., Федоренко М.С., Палиця С.В.; заг.ред. В.Г.Федоренко, Л.І. Федулової. К.: ТОВ «ДСК центр», 2014. 346 с.
7. Єрмошенко М. М., Ганущак-Єфіменко Л.М. Економіка та управління інноваційною діяльністю: навчальний посібник / М.М. Єрмошенко, Л.М. Ганущак-Єфіменко. К.: Національна академія управління, 2011. 528 с.
8. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія / В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, М.О. Кизим. Х.: Инжек, 2013. 328 с.
9. Інноваційне управління промисловими підприємствами в системі ефективного використання конкурентного потенціалу: монографія / за наук.ред. д-ра екон.наук, проф., В.М. Нижник. Хмельницький: ХНУ, 2014. 547 с.

10. Філіппова С.В., К.В. Ковтуненко, Л.О. Волощук, С.А. Нізяєва, Г.О. Башинська. Організаційно-економічне забезпечення комерціалізації результатів науково-технічних досліджень вищих навчальних закладів та їх наукових підсох\зділь, що сприяє інноваційному розвитку України: монографія / С.В. Філіппова, К.В. Ковтуненко, Л. .О. Волощук, С.А. Нізяєва, І. .О. Башинська. Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2012. 326 с.
11. Азарян Е.М. Система управління промисловим підприємством в умовах стратегічного партнерства: монографія / Е.М. Азарян, М.Д. Крамчанинова. Донецьк: ДонГУЕТ, 2006. 156 с.
12. Ефективність системи управління підприємством: теоретико- методологічні аспекти та механізми реалізації: монографія / за заг. ред. Г.О. Дорошенко. Харків: Видавництво «НТМТ», 2014. 424 с.
13. Судомир С.М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: монографія. К.: ЦП «Компринт», 2015. 469 с.
14. Науково-методичні аспекти обліково – аналітичної системи підприємства: монографія / В.В. Немченко, Ф.А. Трішин, Л.В. Іванченкова, Н.М. Купріна, Г.О. Ткачук та ін.; за заг. ред. докт. екон. наук, проф. В.В. Немченко. Одеська національна академія харчових технологій. Одеса: Фенікс, 2016. 252 с.
15. Новаківський І.І. Система управління підприємством в умовах становлення інформаційного суспільства: монографія / І.І. Новаківський. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 316 с.
16. Копишинська К.О. Управління інноваційними системами підприємств машинобудування: автореф. дис....к-та екон.наук: 08.00.04. Київ. Нац. техн.. ун-т. України «КПІ». Донецьк, 2016. 25 с.
17. Сіменко І.В. Якість систем управління підприємствами: методологія, організація, практика: монографія / І.В. Сіменко. Донецьк: ДонНУЕТ. 2009. 394 с.
18. Череп А.В., Панченко О.М., Птіцина Л.А. Інформаційне забезпечення в системі управління промисловим підприємством: монографія / А.В. Череп, О.М. Панченко, Л.А. Птіцина. К.: Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2014. 266 с.
19. Tidd D., Bessant D., Pavitt K. Managing innovation / D. Tidd., D. Bessant., K. Pavitt. 2011. P. 3.